

Sociedad Española de Astronomía

25 de maig de 2023

'Filetdor' i 'Catalineta', nous noms d'un sistema planetari gràcies a una proposta balear

- La Unió Astronòmica Internacional anomena dues estrelles, i els seus planetes, amb denominacions de les cultures tradicionals balear i basca
- El sistema de WASP-166 rep els noms 'Filetdor' i 'Catalineta', i el de GJ 486, 'Gar' i 'Su'

L'estrella coneguda fins ara com a GJ 486 i el seu planeta passaran aviat a denominar-se amb les paraules basques Gar i Su. El sistema de WASP-166 rebrà, per la seva banda, els noms Filetdor i Catalineta, presos de la tradició oral mallorquina. Aquestes designacions han estat seleccionades per la Unió Astronòmica Internacional dins del marc del certamen Name ExoWorlds 2022 i acaben de fer-se públiques.

Name ExoWorlds 2022

La Unió Astronòmica Internacional (UAI) és l'entitat encarregada de la denominació oficial dels cossos celestes. Des de fa anys condueix un procés per a donar nom a algunes estrelles que posseeixen planetes al seu voltant, per tal de facilitar-ne la referència sense haver de fer servir codis numèrics complicats de pronunciar i recordar. Alhora, el procediment de selecció dels noms afavoreix la participació popular, la qual cosa obre vies noves per a la comunicació de l'astronomia i fomenta l'adopció de noms amb significat cultural.

El procés de denominació s'organitza en convocatòries dins les quals s'hi inclouen conjunts de sistemes planetaris amb una rellevància especial. A cada crida s'hi introdueixen trets particulars que fan de cada edició un certamen singular i d'abast mundial. L'any 2022 la UAI va encarregar a la seva Oficina per a la Divulgació de l'Astronomia (OAO) d'organitzar el certamen Name ExoWorlds 2022 per tal de denominar vint sistemes planetaris extrasolars. En aquesta ocasió, la convocatòria afavoreix propostes compatibles amb els objectius de la Dècada de les Llengües Indígenes (2022-2032) declarada per l'Organització de les Nacions Unides.

Propostes espanyoles

Cada node nacional de l'OAO s'encarregà de seleccionar i prioritzar les propostes provinents de la seva comunitat. El node espanyol va rebre vint-i-dues propostes vàlides i, d'acord amb les normes del certamen, en va prioritzar les tres més destacades. En el curs d'aquest procés es va valorar de manera molt especial el caràcter transversal dels equips proponents i la realització de campanyes de divulgació d'alt impacte, tant en mode presencial com a la xarxa. D'aquestes tres propostes, ara la UAI n'ha triat dues per a oficialitzar els seus noms al cel.

'Filetdor' i 'Catalineta', la proposta mallorquina

L'equip encapçalat per Sebastià Barceló Forteza va proposar noms en llengua catalana per al sistema planetari de l'estrella WASP-166, a la constel·lació d'Hidra i a 370 anys llum del Sol. El planeta d'aquest sistema és un gegant gasós amb una massa lleugerament superior a la mitat de Júpiter. L'estrella rebrà el nom Filetdor, mentre que el planeta passarà a ser conegut com a Catalineta. El nom de l'estrella fa referència a na Filet d'Or, la serp marina daurada que protagonitza la rondalla mallorquina «Na Filet d'Or». Com és sabut, en aquesta rondalla una nena petita, na Catalineta, que dona nom al planeta, viu una aventura sorprenent com a resultat de la seva trobada accidental amb la serp. Les accions divulgatives de l'equip proponent són recollides al portal [Es Nostro Cel](#).

'Gar' i 'Su', la proposta vasca

L'estrella GJ 486, a Virgo, és una nana vermella a 27 anys llum del Sol. Al seu voltant orbita un planeta rocós tres cops més massiu que la Terra. A partir d'ara, l'estrella s'anomenarà Gar i el seu planeta es coneixerà com a Su. Aquestes paraules signifiquen «flama» i «foc» en eusquera i fan referència a l'expressió vasca *su eta gar*, que literalment vol dir «foc i flama» i que denota passió i entusiasme. L'equip proponent, encapçalat per Itziar Garate-Lopez, ha desenvolupat una tasca de comunicació que està recollida al seu [portal Gar+Su](#). Cal remarcar, a més, que el planeta Su va ser descobert des d'Espanya, amb una contribució clau de l'Observatori de Calar Alto i el seu espectrògraf Cármenes.

Altres propostes

La tercera proposta seleccionada pel node espanyol de l'OAO tenia al capdavant de l'equip Antonio Quesada Ramos i suggeria els noms àrabs Al Andalus i Al Hamra per al mateix sistema que finalment ha rebut denominacions en basc. Al Andalus és el nom de l'Espanya àrab medieval, mentre que Al Hamra (literalment, «la vermella») és el nom original de l'alcàsser reial de Granada que avui coneixem com a Alhambra.

Les noves denominacions d'aquests sistemes planetaris s'oficialitzaran aviat i, d'aquesta manera, les cultures tradicionals vasca i balear ocuparan el seu lloc a la Galàxia. Aquests noms espanyols s'afegeixen als de les dues estrelles Cervantes i Rosaliadecastro, amb els seus planetes respectius (Quijote, Dulcinea, Rocinante i Sancho per a la primera, i Riosar per a la segona), que van rebre les seves designacions en edicions anteriors del certamen Name ExoWorlds. Les quatre llengües oficials espanyoles ja tenen, des d'avui, presència al firmament.

Imatges adjuntes:

- Imatge del certamen Name ExoWorlds 2022
- Recreació artística d'un sistema planetari
- Imatge artística de la superfície del planeta Su

Peu: Representació artística de la superfície de la superterra calenta GJ 486b, batejada ara com a Su. Amb una temperatura superficial al voltant de 430 °C, els models prediuen que el seu paisatge sigui semblant al de Venus, sec, calent i espargit de rius ardents de lava. El planeta Su probablement posseeixi una atmosfera tènue.

Més informació:

Anna Boluda
Responsable comunicació SEA
prensa@sea-astronomia.es
Tel. 619774516

Contactes de la proposta basca:

- Itziar Garate Lopez (responsable) – Universidad del País Vasco (UPV/EHU)
Tel. 649 281 825
- Jose Antonio Caballero – Centro de Astrobiología
Tel. 619 652 011

Contactes de la proposta balear:

- Sebastià Barceló Forteza (responsable) – Universidad de Granada
Tel. 606270279
- Albert Domingo Garau – Centro de Astrobiología
Tel. 686257053

Contacte de la proposta granadina:

- Antonio Quesada Ramos – IES Zaidín-Vergeles
Tel. 660 776 696

Contactes NOC Espanya:

- Ana Ulla Miguel (NOC) – Universidade de Vigo
Tel. 647 742 458
- David Galadí Enríquez (ViceNOC) – Observatorio de Calar Alto
Tel. 605 667 810
- Amelia Ortiz Gil (asesora NOC) – Universitat de València
Tel. 651 747 256

Enllaços:

Name ExoWorlds: <https://www.nameexoworlds.iau.org/>

Name ExoWorlds 2022: <https://www.nameexoworlds.iau.org/2022edition>

Unió Astronòmica Internacional (UAI): <https://www.iau.org/>

Oficina de Divulgació (OAO) de la Unió Astronòmica Internacional:
<https://www.iau.org/public/oao/>

Node espanyol de l'OAO: <https://www.sea-astronomia.es/noc>

gar+su: <http://exoterrae.eu/gar+su.html>

Es Nostro Cel: <https://es-nostro-cel.com>